

„Alma“ és a tagadás kifejezései. 1. A tagadás kifejezése érzékeny pontja a nyelveknek. A latin tagadás-rendszer fölbomlott és átalakult a franciában: pozitív jelentésű szavak szerepelnek a negáció kifejezésére (*pas, point, rien, personne*)¹, tagadószó (*ne*) néha funkció nélkül áll. A magyarban: kettős tagadás (*senkisem*) az egyszeri tagadás nyomósítása; az ellenkezőnek tagadásával való szemléletes állítás. Az argot-szóhasználatra és a familiáris köznyelvre mindenütt a tagadás kifejezéseinek nagy száma jellemző. Ha Renan arra hivatkozik (De l'origine du langage, 1848), hogy arab szerzők szerint az arab nyelvben állítólag 500 szó van az *oroszlán* és 1000 szó a *kard* kifejezésére: érthető, hogy a tolvajnyelvnek a tagadás szinonimáira van fokozott szüksége... A familiáris-városi nyelv átveszi ezeket az új, idegenszerű, expresszív szavakat, részben a nyelvhumor, a szándékos pongyolaság kedvéért, részben, mert az irodalmi nyelv tagadás-eszközeit nem érzi már eléggé kifejezőknek. A francia társalgó nyelvben a *non* helyett elterjedt a familiáris *nenni* szó. Az argot idegenszerűségeket keres itt is, mint más alkalmakkor annyiszor. A francia hangrendszerből kiütözköznek az ilyen tagadó szavak: *nib, nisco, nix* (vö. A. Bruant, Dictionnaire français-argot, Paris 1905). Az utolsó: átvétel a németből, nálunk is elterjedt (*niksz!*). A tagadás körébe tartozik a visszautasítás is. Ennek nem kevesebb, mint 72 szinonimáját idézi Bruant szótára! Említsünk néhányat: *gniente!* (olaszból), *nada!* (spanyolból), *nibé!*, *nibergue!*, *niberte!*, *niente!* (olaszból). A rotwelsch (német tolvajnyelv) nem ilyen gazdag ezen a ponton, de azért van néhány különös tagadó szava: *jung* 'unsicher', 'schlecht' [vö. magyar: *fiatal!*]; *lau* 'nichts'; *leer* 'nichts'; *lo* 'nicht', 'nein'; *ma* 'nicht'; *na* 'nein'; *nikana, nikda* 'nie'; *niko* 'niemand'; *noves* 'nichts' (Polzer szótára, 1922; Kluge forrásgyűjteménye, 1901). A magyar jassz nyelvben is elég sok variációja van a 'nem', a 'semmi', 'senki' fogalmának és a jelentések az argot szeszélyes és kötetlen szemantikájában összekeverednek: *alma, almás; da repete* 'semmi'; *fiatal* 'nem jó', 'nem igaz', 'nem hiszem'; *nikhaj* 'senki-ember'; *nimand; nimandovics; nimó* 'nem', 'nincs'.

¹ Vö. még: spanyol *nada* 'semmi' <latin *rem natam*. Vendryès, Le langage, 1921, 198.)

'semmi'; *nimolé* 'semmi', 'soha', 'nincs'; *nimolista* 'nincstelen'; *nista* 'ua.'; *nyimó* 'nincs'; *nuku* 'semmi', 'nincs', 'nem'; *óne* 'nem'; *simon* 'nincs', 'nem'. *najó* 'nem jó', 'rossz'; *ó* 'nem'.

2. Ebből a díszes társaságból ragadjunk ki ezúttal egyet, a legmagyarosabban hangzót, az *alma* jassz-szót. Honnan ered az *alma*? — kérdezheti joggal mindenki, aki ezt a — bár valamikor török — izes, mondhatnám falusi magyar szavunkat nehezen képzelel el a nagyvárosi humor eszközének.

Nézzük meg mindenekelőtt az *alma* szótári adatait.

Béldy Mihály (A tolvajnyelv, 1897. Nyr. 26:212): *alma* 'ne' 'nem'; *almával* 'nem', 'nem kell'. — Jenő—Vető (A m. tolvajnyelv, 1900): *alma* 'ne', 'nincs'; *almával* 'nem', 'nem kell'. — Tábori—Székely (A tolvajnép titkai, 1908): *alma* 'nem', 'nincs'. — Államrendőrség (A tolvajnyelv szót., 1911): *alma* 'ne!' 'ne tedd!', 'vigyázz!' 'nincsen'; *almával* 'nem', 'nem kell'. — Kabdebo (Pesti jassz-szótár, 1917): *alma* 'ne', 'nem'; *almával* 'nem'; *almasiker* 'józan' [= 'nem részeg']; *almafázik* 'derék', 'bátor' [= nem fázik, nem fél]; *almatlanc* 'egyszerű' [= nem + flanc]; *almahadoválni* 'elhallgatni' (= nem hadoválni, nem beszélni); *almahaver* 'ellenség' [= nem haver, nem barát]. — Szirmay—Balassa (A m. tolvajnyelv szót. 1924): *alma* 'nem'. — Kálnay—Benkes (A tolvajny. szót. 1926): *alma* 'nincs', 'nem'. — Kemény Gábor (Magyar Rendőr, 1937 jan. 1): *alma* 'ne', 'nem', 'nincs'. — Saját gyűjtésem (1950): *alma* 'semmi' 'nincs'; *alma duma* 'hazugság'; *almás* 'nem létező'.

Az *alma* megfelelőjét *Apfel* alakban hiába keresnők a rotwelsch szótárakban. A jassz szó nem fordítás, hanem népetimológia a rotw. *Almoni* szóból. Ime az *Almoni* szótári adatai:

W. Polzer (Gaurer-Wörterbuch, 1922): *Almon* 'Witwer'; *Almone* 'Witwe'; *Almoni* 'der «Unbekannte, der bei Aussagen der Gaurer vorgetäuscht wird' [nemlétező személy, akire a bűnöző hivatkozik]; *Almoni zinken* 'dem Vernehmenden von einem solchen «Unbekannten» erzählen d. h. vorlügen'. — Naschér (Buch des jüd. Jargons, 1910): *Almen* 'der Witwer'; *Almone* 'die Witwe'. — Avé-Lallemant (Das deutsche Gaurerthum, 1862 4:517 és 328): rotw.; *Almon* 'der Witwer'; *Almone* 'die Witwe'; *Almoni* 'ein Ungenannter' 'N. N.', 'X. Y. Z.', 'spöttische Bezeichnung der unbestimmten, nichtexistenten Person'; *einen Almoni oder Ploni zinkenen* 'dem Inquirenten die Beschreibung einer Person machen, welche nicht existiert', 'den Inquirenten äffen, verhöhnen' <jiddisch-héber *almon* 'der Witwer'; *almona* 'die Witwe'; *almoni* 'Bezeichnung der unbestimmten Person und Sache'; *ploni almoni, palmoni* 'der und der'.

A föntiek alapján a következőképpen rekonstruálhatjuk az *alma* keletkezését: *Almoni* 'nemlétező személy' 'nemlétező dolog' >(tréfás népetimológia) *alma* 'semmi', 'nincs', 'nem'. (Lehetséges, hogy a magyar-jassz *alma* kifejezést a héber *al* 'nem', *al na* 'mégsem' szavak is befolyásolták.)

Az *almás* az *alma* továbbfejlesztése.

Az összetételekben az *alma-* azon az úton van, hogy prefixumként fosztóképzővé váljék. A nem „beavatottak“ előtt azonban szintetikus értelmet alkot (*almafázik* 'bátor' >'nem fél'). A két szó a homályos összetételnek egy új, nem „elhomályosult“, hanem még föl sem világosult formája...

Említsük még meg, hogy a tagadás és visszautasítás argotikus kifejezéseiben az idegenszerűség-keresés nyelvenként természetesen különböző módon jelentkezik. A francia argot spanyolból, olaszból, németből vesz magának pótszavakat. A rotwelsch a héber-jiddiszből merít. A magyar-jassz a rotwelschből vett szót tovább idegenszerűsíti (*nimand* ~ *nimolista* ~ *nimandovics*) vagy magyar *almát* termel az idegen tőken.

3. „*Alma* és a tagadás kifejezései“ című fönti cikkem kéziratát már elküldtem a szerkesztőnek, mikor a Nyr 76, 1952, 2-ik száma megjelent. A füzet utolsó (160) lapján olvasom Erdős Lajos kérdését az *almás* szóra vonatkozólag. A kérdésből kitűnik, hogy az *almás* szó, amely egyébként eddig szótározva nem volt (az egyetlen adat: saját gyűjtésem), nyomtatásban már szerepel, még pedig Szeberényi Lehel „A hegyek elmozdulnak“ (1951) c. regényében. Erdős Lajos idézi ezt a mondatot: „Csece nő, bokában kicsit svájfolt, a pali *almás*.“

Az eddigi adatok (*almás* 'nem létező') alapján nem fejthető meg a kérdéses („a pali *almás*“) kifejezés. A *pali* közismert szó, 'balek', 'udvarló' értelemben. Az *almás* 'nem létező' jelentése azonban nem illik ebben a mondatban melléje. A jassz szavakra és a világ valamennyi argot-szavaira éppen az a jellemző, hogy gyorsan változnak, hangalakban és jelentésekben mindenfelé szétburjánzanak, norma nélkül lévén és az élet sokféleségét fejezve ki: ezért sokszor igen zavaros egy-egy jassz-szó szeman-tikája.

A kérdésnek a Nyr-ben való megjelenése óta érdeklődtem az *almás* szó felől többeknél és a következő gazdag anyagot sikerült összegyűjtenem:

Almás 'rosszhangulatú', 'rossz', 'unalmas', 'link', 'hamis', 'nem igaz', 'nincs', 'semmi különös', 'átlagos', 'egyszerű', 'jelentéktelen': *az ügy almás* 'nem lesz belőle semmi'; *almás vagyok* 'rosszkedvű vagyok', 'míszem van'; *almás vizsga* 'könnyű vizsga'; *almás pali* 'únott, érdektelen, rosszkedvű pofa', 'mísz alak'.

Ezzel az *almás* jelentésanyagát ki is merítettük volna és Szeberényi Lehel szövegének értelmét is megállapíthatjuk: „a pali *almás*“ = 'a nő udvarlója jelentéktelen alak'. Egyébként talán legjobb volna magát a szerzőt megkérdezni...

Említsük még meg, hogy van egy *olmiss* 'örökös', 'életfogytiglan' jassz szó is. Ennek semmi köze az *almás*-hoz. Rotwelsch-jiddisch-héber eredetű, mint kerülő úton és más tőből az *almás* is.

Zolnai Béla